

СТАНОВИЩЕ

от доц. днк Мария Антонова Шнитер

ФИФ, ПУ „Паисий Хилендарски“

(н.ст., име, презиме, фамилия – акад. дл. в научна организация)

Относно: дисертационен труд за придобиване на НС „доктор на науките“
Област на висше образование 2. Хуманитарни науки; професионално направление 2.1.
Филология (Българска литература)

Автор: Иван Тодоров Русков

Тема: Символи и свят. Кръстът.

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Със заповед № Р33/3843 от 21.07.2016 година съм определена за член на научното жури във връзка с процедурата за защита на дисертационния труд на Иван Тодоров Русков на тема „Символи и свят. Кръстът“ за придобиване на научната степен „доктор на науките“. Като отбелязвам само протоколно пълнотата на представения ми комплект документи по процедурата, предпочитам да обърна внимание на личните си впечатления от автора на представената ни дисертация. Познавам Иван Русков от 1980 година и съм свидетел на неговото личностно и научно израстване през всичките години до днес. Неговият докторат е логичен финал на продължителен процес на натрупване и усъвършенстване на изследователски техники, но също и на разширяване на неговото изследователско поле, което – оставайки в границите на „класическото“ литературознание, все пак далеч надхвърля обичайното за литературоведските изследвания.

2. Актуалност на тематиката

Темата на доктората е „намерена“ от Ив. Русков след многогодишно задълбочено навлизане в проблематиката на българската до- и следосвобожденска литература и култура. Неговото умение да формулира своя оригинален изследователски въпрос е свидетелство за способността му да очертава нови, неизследвани досега територии, поемайки риска на всеки истински откривател.

3. Познаване на проблема

Трудно може да се оцени „познаването на проблема“, когато самият проблем е практически току-що изобретен. В своя стремеж да обхване и реферира всичко,

отнасящо се макар и периферно до неговата проблематика, докторантът понякога дори прехвърля „научната мяра“ и стига до детайли, излишно затрудняващи четенето на труда. От друга страна, скрупулозното отношение към предходната научна традиция е свидетелство за „професионална чистопълтност“, която напоследък съвсем не се среща така често.

4. Методика на изследването

Може би именно избраният подход е най-оригиналният аспект на разглеждания докторски труд, който го оразличава от множеството научни текстове в същия жанр. Като съчетава методите на литературната наука с тези на историята, изкуствознанието, теологията, текстологията, Иван Русков успява да създаде завладяващо четиво, което приковава вниманието и е „населено“ с множество „персонажи“ и „подсюжети“; бих казала дори, че така полученият текст стои на границата между научното изследване и художествения текст, особено заради умението и лекотата, с която авторът борави с езика и неговите сугестивни възможности.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертацията започва ни повече, ни по-малко с „поглед към структурата на света“, поне така, както тя е била възприемана чрез/през споменатите в „Записките“ религиозни четива. Проследявайки изворите, текстовата история и социалния контекст на тези слабо познати, но оставили трайна следа в менталността на (до)възрожденския българин произведения, авторът предлага един съвсем нов поглед към класическата българска книга. Този своеобразен „екфразис“ му дава възможност да въведе читателя в света на късната рецепция на средновековната книжнина по оригинален начин и да открие някои от съществените отношения между „високата“ и „ниската“ култура и литература на границата на модерността.

Втората част разглежда всички възможни аспекти на сребърния кръст от Поибренската църква – от създаването му, през превръщането му в значим исторически артефакт чрез употребата му в четата на Бенковски, до по-късните му, противоречиви, литературни и културно-исторически „отображения“ в „Записките“ и в мемоарната литература след Освобождението. Проследено е диахронното присъствие на кръста в читателското (съ)знание и е направен опит за артефактичен анализ възоснова на архивни фотографии, музейни описи, медийни разследвания и т.н., за да се стигне до момента на преобръщане на предварителните значения чрез ре-интерпретациите на въстанието в следосвобожденска България и преди втвърдяването на образа му в канона на националната героика. Особено място в обобщението заема концепцията за

„Белопитовското поле“ – „Белопитовското е поле на при/даване на смисъл на дадено и давано, съхранено и изгубено, тачено и низвергнато чрез мрежа от пред/зададени и породими въпроси, нарушаващи някакъв порядък в осмислянето на полето и нещата, посредством които то се оформя и в което те биват видени по определен начин.“

Третата част на дисертацията се насочва към микроанализ на иконографията на изображенията върху Поибренския кръст. За да стигне до него обаче, Русков избира предварително да опише както „теорията на художествения образ“ в християнски контекст, така и практиката на създаване на християнско изкуство (с всичките наръчници, описания и техните приложения в българските условия). Тази част едва ли има претенциите за сериозен научен принос и според мен би могла да бъде значително съкратена, без това да навреди на цялостната концепция на работата. Макар анализът да е извършен с научна прецизност и респектираща за неспециалист компетентност, аз продължавам да търся отговор на въпроса (който зададох още на предварителното обсъждане): доколко дребните детайли в изображенията на Кръста са имали (или биха могли да имат) някакво отражение върху случващото се с, чрез и около него? И как броят на листенцата на крина върху Кръста влияе върху Априлското въстание?...

Четвъртата част на работата тръгва от един старозаветен мотив, споменат от Стамболов във връзка с неуспеха на Старозагорското въстание, за да стигне до тълкуване на следосвобожденския отказ от проблематизиране на миналото в името на идеята за единство: „Националистическата платформа не се нуждае от модела Хам-Ханаан, а от идеята за единство. И тя го постига с различни средства, сред най-мощните от които са юбилеите като спектакли по себенамиране чрез събития и имена от историята, оказваща се славна и с победите, дважд по-славна със загубите, защото могат да се четат като саможертва.“ Този брилянтен анализ на процесите по конструиране на идентичност, протичащи у нас в първите десетилетия на ХХ век, спокойно би могъл да се разглежда като самостоятелно изследване, при това по-скоро в областта на етнологията, нежели на литературознанието. Тъй като Русков категорично избягва да определи работата си като интердисциплинарна, бих му препоръчала вместо да търси по-прецизно мястото на дисертацията си на предела между различните научни подходи и парадигми, да продължи да разработва новоочертаното изследователско поле с присъщата му отдаденост и задълбоченост.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Авторът представя 18 публикации по темата на дисертационния труд. От тях една е в научно издание в чужбина, една – в сборник с трудове от международен конгрес, две –

в Научните трудове на ПУ, 5 – в различни електронни издания; останалите са включени в монографични сборници и други академични издания. Бих препоръчала да се потърси възможност за по-широка международна разгласа на постигнатите научни резултати. Макар на пръв поглед изследваната тематика да е „локална“, убедена съм, че направените изводи относно особеностите на формиране (и деформиране) на народностната ни идентичност могат и трябва да намерят мястото си сред аналогични изследвания както в балкански, така и в общоевропейски контекст.

Личният принос на дисертанта не подлежи на никакво съмнение – той е цял в своя текст; когато го четем, ние научаваме не само историята на поибренския Кръст, но и историята на едно задълбочено и всеотдайно научно приключение.

7. Автореферат

Авторефератът отговаря на формалните и съдържателни изисквания и съответства на текста на дисертацията. Освен това той има качествата на самостоятелен научен текст.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Издаването на дисертацията като самостоятелна монография безспорно би трябвало да последва защитата ѝ. С оригиналния си изследвателски почерк, с прецизните, великолепни анализи, с гражданския ангажимент, тази книга със сигурност ще намери читатели далеч отвъд границите на филологическата гилдия.

В заключение убедено препоръчвам на почитаемото научно жури да присъди на Иван Тодоров Русков научната степен 'доктор на науките' в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Българска литература).

10.10.2016 г.

Пловдив

доц. днк Мария Шнитер